

в будь-якому її прояві не може і не повинна існувати як певна форма примусу, оскільки в цьому випадку вона неодмінно спирається на силу і набуває не властивого демократії самодостатнього значення[5, с.42].

Виходячи із цього, цілком логічноможна стверджувати, що демократичні цінності закладаються передусім у правах людини, які мають гарантуватися і захищатися як пріоритет у демократичній, правовій державі. Однак і права людини виходять із усвідомлення певних цінностей, на яких будується право й відповідно демократія.

Висновок. Таким чином, демократія як загальнолюдська цінність – це форма людського буття в суспільстві, яка створює найсприятливіші умови для життєдіяльності людини. У населення, особливо у старій й новій бюрократії, немає традицій і звичок мислити і діяти відповідно до демократичних норм і принципів. Однак є одвічне прагнення людини до справедливого устрою життя, демократії, свободи, що й виступає головною гарантією їхнього досягнення. Тож демократія як цінність, що об'єднує нас усіх – громадян України – є основою подальшого розвитку України.

Список використаних джерел

1. Деравотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи/ За ред. Ю. С. Шемшученка: монографія. К. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2001. 632 с.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. Поточна редакція від 01.01.2020. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Кравчук В.М., Каблак П.І. Значення громадянського суспільства та демократії у становленні взаємодії судової влади і громадськості. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». Випуск 2. Том 3. 2015. С. 161–166.
4. Давимука С. Політичні режими сучасності та перехід до демократії. Львів: Національна академія наук України. Ін-т регіональних досліджень. 1999. 168 с.
5. Кравчук В.М. Громадські організації і держава: взаємовідносини в умовах формування громадянського суспільства в Україні (теоретико-правові аспекти): монографія. Тернопіль: Терно-граф, 2011. 260 с.

Філоненко Л.

студентки I курсу

юридичного факультету

Тернопільського національного

економічного університету

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доктор права

Українського вільного університету,

завідувач кафедри теорії та історії

держави і права ТНЕУ

Кравчук М.В.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РЕЛІГІЇ ТА ПРАВА: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку людства все більше уваги акцентується на зв'язку між релігійними та правовими нормами та їх взаємний вплив на суспільство. У цьому плані М. Кравчук зазначив, що думку науковців «християнська релігія стала активним чинником суспільної свідомості, провідником високих моральних заповідей, Саме в релігії відбувається сакралізація цінностей, настанов, норм поведінки, які стають, непорушними і безумовними і слугують ціннісним орієнтиром для права. Біблійні заповіді стали основою не тільки моральних норм співжиття, а й набрали сили правозаконів, тобто розкрили як ціннісні орієнтири поведінки людини, так і механізми їх дотримання, і до цього часу визначають окремі норми галузевого права» [5, с.52]. Отже, не викликає заперечень актуальність і значимість цієї наукової розробки.

Актуальність. У будь якого суспільстві релігія виступає як чинник формування того чи іншого ставлення індивіда до правових інститутів, формування протиправної чи законослухняної поведінки. Коли норми закону стають етичними нормами самої людини, вона вільна діяти у відповідності же не з чиеюсь, а зі своєю волею, на свій розсуд, а її воля не вступає у конфлікт з настановами Божого закону.

Рівень розробки. Різні аспекти взаємовпливу права і релігії знайшли своє відображення у працях таких науковців: Д. О. Вовка, І. А. Євхутича, Г. С. Єрмакової, А. Г. Карася, М. І. Козюбри, М. В. Кравчука, В. І. Лубського, О. В. Мініліча, Ю. М. Оборотова, С. С. Сливки.

Мета даної статті полягає у теоретичному дослідженні взаємодії права та релігії як ціннісно-нормативних систем, що доволі часто мають неоднозначний і суперечливий характер при формуванні механізму реалізації прав і свобод людини і громадянина.

Вивчення цієї теми потребує широких наукових досліджень у цій галузі. На думку дослідників вітчизняна наукова еліта не приділяє великої уваги вивченню релігійних норм та їх взаємному впливу на правову систему. У таких випадках виникає потреба в науковому розумінні релігійних норм як складової частини правової системи. З цього приводу М. Кравчук підкреслив: «Значимість релігії як ціннісного орієнтира права можна простежити через відмінність релігійних і правових норм». І з цим я цілком погоджуюсь [5, с.53].

Такими відмінностями є: по-перше, реалізація релігійних норм ґрунтується на великому авторитеті релігії і Церкви, оскільки релігія і Церква посідають унікальне за значенням місце у житті суспільства; по-друге, структурно на відміну від правових норм, як мають трьох елементну внутрішню будову, релігійні норми складаються лише з однієї частини – диспозиції, гіпотеза і санкція реалізуються не на людиновимірному, а на сакральному рівні; по-третє, своєрідність релігійних норм становлять формальні джерела їх виразу. Сприйняття закону як волі Бога обумовило велику повагу до священних книг, які вважаються базовим джерелом релігійних приписів та інші [5, с.54].

Далі, з приводу взаємовпливу релігійних норм і норм права Маніліч О.В. підкреслив: «Релігійні норми виступають найважливішими регуляторами суспільних відносин, факторами формування правових норм, ставлення індивіда до правових інститутів, ствердження протиправної чи законослухняної поведінки. За допомогою релігійних норм формується певна релігійно-нормативна ідеологія, яка, у свою чергу, формує певний культурний свідомий тип людини. Через зміст релігійних норм правові норми знаходять своє Божественне обґрунтування відповідно до приписів Священних джерел у нормах сучасного світського та релігійного права» [9, с.46].

І ще, питання про розуміння релігійних норм як частини правової системи бажано вирішувати у двох аспектах: релігійні норми як матеріальні та формальні структурні елементи правової системи. Іншими словами, можна сказати, що релігійні норми виступають, з одного боку, як фактори, що визначають зміст права, правової системи, а з іншого – як форма зовнішнього вираження певних кодексів поведінки [4, с. 34]. Таким чином, доцільно стверджувати, що релігійні та правові норми тісно взаємопов'язані.

Також слід зазначити, що, враховуючи взаємодію релігійних і правових норм, багато релігійних норм були правовими в історії права, та існували у всі періоди, в яких організовувалися на їх основі деякі політичні, державні, цивільні, процесуальні, подружні та інші відносини, витіснивши правові положення, вимоги [7, с. 35]. Багатосучасних вчених вказали на важливість релігії не тільки в праві, а й у процесі розвитку сучасних галузей суспільного буття, залежно від типу правового мислення. Одним із проявів релігійного впливу на формування закону, нормативних приписів є захист держави у Святих Писаннях [2, с. 120]. Секуляризація права та політики не показує сьогоднішньої реальності (принаймні для західного світу), повної та остаточної ізоляції цих явищ від релігії. Оскільки продовжує опосередковано впливати на право, воно може включати: заохочення чи зтягування формування нових правових норм, визначення еволюційного руху всієї правової системи та розвиток юридичної науки.

Звертаючи увагу на формування взаємозв'язку між правом та релігією, можна сказати, що на стадії первісного права найбільша (можливо найбільша) складова – це насамперед релігійні норми [6, с. 121].

Навіть після утворення держави та позитивної правової системи остання тривалий час оновлювалася нормативними масивами, що визріли до глибини іудаїзму, освяченого канонічним чи релігійним правом (мусульманське право). Ці норми в літературі називаються «релігійним законом» разом з «юридичними» блоками.

Численні кодекси поведінки формуються у вигляді релігійних, моральних, традиційних та інших норм. Тому сама санкція є головним аспектом діяльності держави в процесі створення закону, що дає змогу визначити ефективність закону в суспільстві, його відповідність соціальним цінностям, особливо релігійним та моральним ідеям, потребам соціального розвитку. Велике відхилення державних санкцій від соціально затверджених форм поведінки, довільна формалізація норм, які не приймаються суспільством, призводять до прийняття неправових законів та зниження нормативної якості закону.

Санкції релігійних норм пов'язані з основними галузями права (кримінально-процесуальне, цивільне правосуддя, сімейне, частково адміністративне), активне становлення яких починається з виникнення в суспільстві споконвічних форм політичної влади. Є два способи отримати релігійні норми. Правила, що безпосередньо регулюють відносини між особами та вирішують конфлікти між ними, переводяться в юридичну реальність [2, с. 60]. Першою формою релігійного впливу є підтримка або відмова від певних правових та змістовних відносин. У той же час негативне ставлення релігійного вчення до певної поведінки людини може сильно перешкодити розвитку правового регулювання.

Ще однією формою є ідеологічний вплив релігії на правову систему. Релігійні догми, включаючи релігійні моральні норми, часто формують світогляди, що визначають особливості правової та державної системи суспільства. Тому можна сказати, що важливість різних впливів релігії на законотворчість змінювалася протягом усієї історії людства. Якщо форма відігравала головну роль на ранніх стадіях, здатність релігії виступати визначальним фактором ортогенезу в сучасному секуляризованому світі переважно знаходиться в непрямих формах впливу [1, с. 133-135].

У деяких сучасних державах на формування права активно впливають різні світогляди, в тому числі і релігійні. І цей ефект може проявитись незалежно від офіційного місця релігії в державі. У той час як значна кількість держав у сучасному світі сприймає релігію як основну державну ідеологію, релігійне право разом із державним правом забезпечує соціально регулюючу функцію держави. Більшість сучасних релігійних держав мають морально-етичний організатор суспільних відносин. У системі соціальних норм релігійні норми виступають як ефективні моральні правила [8, с. 24].

Доречною є думку Г. Єрмакової, що релігія визнає і стверджує цінність права. За її твердженням «в усіх релігіях присутня ідея богоугодного характеру права і воно визнається необхідним елементом справедливого суспільного устрою» [3, с. 13].

Історично, релігійні норми та положення стали джерелами та змістовними критерієм для створення формальних юридичних норм у державах. Трансформація релігійних норм у державні приписисталася настільки давно, що на практиці вони не вказували про їхню безумовну природу через релігійні корені та релігійні догми правових систем держав. Однак навіть сьогодні релігійні норми мають вагомий вплив на формування права, оскільки вони становлять основу моральності, справедливості, що є визначальним для права.

Список використаних джерел

1. Вовк Д.О. Право і релігія: загальнотеоретичні проблеми співвідношення: монографія. Харків: Право, 2009. 224 с.
2. Євхутіч І.А. Мораль і право в системі соціальних уявлень сучасного суспільства: дис. канд. юрид. наук: 12.00.01. 2015. 230 с.

3. Єрмакова Г.С. Взаємовплив релігії права у сучасному світі, *Национальный юридический журнал*. 2017. Октябрь С.10-14. URL.<http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2017/5/2.pd>
4. Карась А.Г. Роль релігійних цінностей у процесі формування права. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 4. С. 58-62.
5. Кравчук М.В. Проблеми теорії держави і права (опорні конспекти). Тернопіль: Екон. Думка, 2016. 420 с.
6. Лубський В.І., Харьковщенко Є.А., Лубська М.В., Горбаченко Т.Г. Церковне (канонічне) право: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2014. 640 с.
7. Маніліч О.В. Місце релігійних норм у правовій системі держави. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2011. Випуск 578. С.34-38.
8. Маніліч О.В. Співвідношення права та релігії як специфічних чинників соціально-нормативного регулювання суспільних відносин. *Право і суспільство*. 2012. № 6. С. 20-26.
9. Маніліч О.В. Місце релігійних норму правовій системі держави. *Право і суспільство*. 2012. № 4. С. 43-47.

Цап Г.

*студентка I курсу
юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент
кафедри теорії та історії
держави і права ТНЕУ
Подковенко Т. О.*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Динамічний розвиток суспільних відносин, кардинальні зміни, які відбуваються в економічній та політичній системах, зумовлюють вимоги до формування якісно нової державності, яка повинна стати дійсно правовою. У цих умовах зростає значення правових засад в житті країни. Важлива роль у вирішенні поставлених перед країною завдань належить вітчизняній правовій системі. Розвиток правової системи нашої держави, особливо в умовах європейської інтеграції – це вагома складова майбутнього модернізованого суспільства.

Дана проблема розглядається у наукових працях багатьох науковців, адже активно зростає інтерес до вивчення інтеграційних процесів та можливих наслідків якісного перетворення правової системи України. Зокрема, варто виділити праці вітчизняних дослідників: Л. Михайлової, А. Новака, Т. Зінчука, К. Капусняка, А. Скуратівського, Л. Петручака, Ю. Оборотова, О. Крачука, Л. Васечко, В. Тація, В. Овчаренка, Н. Матузова.

Варто почати з того, що серед актуальних питань розвитку Української держави, проблема європейської інтеграції є надзвичайно важливою і водночас неоднозначною. Саме інтеграція є головним зовнішньополітичним пріоритетом України. Відповідно подальший розвиток правової системи теж пов'язаний із тими змінами, які зумовлюються євроінтеграційними процесами.

Говорячи про перспективи розвитку правової системи України, необхідно сказати і про проблеми стійкого розвитку суспільства, адже дослідження правової системи як фактора стійкого розвитку суспільства дозволить більш детально, точно і в повній мірі дослідити її стабілізуючу роль у сучасному суспільстві України [1, с. 424].